

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง กระบวนการรวมพลังของชุมชนท้องถิ่นเพื่อคัดค้านการสร้างหลุมกำจัดมูลฝอยโดยวิธีฝังกลบในชุมชน กรณีศึกษาร้านเกษตรใหม่ หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของชุมชนในลักษณะการรวมพลัง เป็นประชาสังคมที่แสดงสิทธิในการจัดการ ควบคุมดูแลสิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยชุมชนเอง เป็นการรวมพลังบนเงื่อนไขทางสังคมเดียวกัน มีแนวคิดมีความเชื่อร่วมกัน มีการดำเนินงานที่มีแบบแผนและเป็นระบบบนวัตถุประสงค์และเป้าหมายเดียวกัน โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีดังต่อไปนี้ เป็นแนวทางในการศึกษา

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมร่วม ขบวนการทางสังคมและการเข้าร่วม
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยแบบฝังกลบ
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคม
- 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมร่วม ขบวนการทางสังคม และการเข้าร่วม

2.1.1 พฤติกรรมร่วม (Collective Behavior) Broom และ Selzick (แปลโดย ประเสริฐ แย้มกลิ่นทุ่ง, 2519) ให้ความหมายว่า หมายถึง การศึกษาสถานการณ์ทางสังคม ซึ่งโดยทั่วไปปราศจากโครงสร้าง (Unstructured) และผลที่เกิดจากสถานการณ์เช่นนี้ เช่น ฝูงชน (Crowds) การจลาจล (Riots) การฟื้นฟู (Revivals) ประชามติ (Public Opinion) การนิยมชั่วคราว (Fads) ขบวนการทางสังคม (Social Movements) ต่างๆ พฤติกรรมในสถานการณ์เช่นนี้ไม่อยู่ภายใต้การควบคุมของบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นไปตามระเบียบแบบแผน สถานการณ์จะเปิดโอกาสให้มีการแสดงอารมณ์อย่างเต็มที่ มีการติดต่อสังสรรค์และอิทธิพลเหนือกันระหว่างบุคคลอย่างใกล้ชิด มีการต่อรองแข่งขันกันทางการเมือง และมีความคิดเห็นและจรรยาวัติดีเกิดขึ้นชั่วคราวแล้วก็หายไป

Loftland (อ้างใน วิชนี บุญนาค, 2530) ใช้คำว่าพฤติกรรมร่วมในความหมายว่า หมายถึงรูปแบบและพฤติกรรมทางสังคมที่ปรากฏขึ้น และมีลักษณะที่นอกเหนือจากพฤติกรรมที่ ได้ยอมรับว่าถูกต้อง

Smelser (1971) กล่าวว่า พฤติกรรมร่วมคือ การระดมพลังบนพื้นฐานของความ เชื่อหนึ่งๆ ซึ่งเป็นการให้ความหมายใหม่แก่การกระทำทางสังคม ความเชื่อดังกล่าวแตกต่างจาก ความเชื่อที่ชี้นำพฤติกรรมแบบอื่นๆ พฤติกรรมร่วมจึงไม่ใช่พฤติกรรมที่ได้รับการยอมรับว่าถูกต้อง การอธิบายการเกิดขึ้นของพฤติกรรมร่วมของ Smelser มี 5 ขั้นตอนคือ

ขั้นที่ 1 สภาวะเงื่อนไขทางสังคม ทำให้พฤติกรรมร่วมมีแนวโน้มจะเกิดขึ้น เช่น ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำยาวนาน ทำให้กลุ่มคนบางกลุ่มได้รับความเดือดร้อน

ขั้นที่ 2 สถานการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขทางสังคม เช่น เศรษฐกิจ ตกต่ำทำให้เกิดภาวะการตกงาน ซึ่งมีผลกระทบต่อกลุ่มเฉพาะเจาะจงกลุ่มหนึ่ง

ขั้นที่ 3 ความเชื่อร่วมกันบางอย่างในสถานการณ์ร่วมกัน (จากขั้นที่ 2) ว่าเกิด อะไรขึ้น ควรทำอย่างไรต่อไปเพื่อตอบโต้หรือหลีกเลี่ยงปัญหาร่วมกันนั้นๆ

ขั้นที่ 4 เหตุการณ์ที่เร้าให้เกิดพฤติกรรมร่วม เช่น ปิดห้องน้ำในสถานที่ๆ มีการ ชุมชุม ซึ่งสนับสนุนต่อความเชื่อร่วมกันที่มีอยู่แล้วของผู้ชน ทำให้เกิดการรวมพลังอย่างรวดเร็ว

ขั้นที่ 5 เป็นการแก้ไขปัญหาและหาทางออกร่วมกันของกลุ่ม เช่น อาจรวมพลัง คัดค้านหรือจลาจล ฯลฯ

2.1.2 ขบวนการทางสังคม (Social Movement)

Broom และ Selznick (แปลโดย ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง , 2519) ให้ความหมาย ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เกิดขึ้นซ้ำๆ และไม่มีแบบแผน บ่อยครั้งที่ทัศนคติและความใฝ่ฝัน ใหม่เป็นต้นเหตุก่อให้เกิดการกระทำเพื่อต่อสู้ความชั่วร้าย บางอย่างที่คิดว่ามีอยู่และสร้างวิถีชีวิต ใหม่ขึ้นมา บางครั้งการกระทำก็เกิดขึ้นปะปะ และมีอายุอยู่ชั่วคราว เช่น ในกรณีการก่อความ ุุ่นวายที่เกิดขึ้นเป็นแห่งๆ เพื่อต่อสู้สภาพการที่กดขี่ เป็นการกระทำร่วมกันที่มีการประสานเป็นอัน หนึ่งอันเดียวและมีลักษณะที่เป็นแบบอย่างบางอย่าง ลักษณะสำคัญของขบวนการทางสังคมคือ

1. มีทัศนคติและมีอุดมการณ์ต่างหากของตนเอง
2. มีความรู้สึกเชื่อมั่นในความเข้มแข็ง ความพร้อมเพรียงกันในอุดมคติ โดย ปกติแล้ว การเป็นสมาชิกในขบวนการมีความสำคัญสำหรับเอกลักษณ์บุคคล มาก

3. มีแนวนโยบายมุ่งมั่นที่จะกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง คำว่า “ขบวนการ” ซึ่งให้เห็นลักษณะอันนี้ มักจะนำไปสู่การใช้วิธีการเรียกร้องความสนใจที่ผิดปกติธรรมดา เช่น การชุมนุมตามถนน

ขบวนการทางสังคม มักจะมีวิถีชีวิตเป็นแบบเห็นได้คร่าวๆ เริ่มแต่เกิดมาในความสงบจนถึงวาระสุดท้าย กลายเป็นที่ยอมรับกันและกลายเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันในสังคม

Zucher และ Snow (อ้างใน วิชนีย์ บุญนาค , 2530) นิยาม “ขบวนการทางสังคม” (Social Movement) ว่าเป็นการแสดงออกอย่างชัดเจนร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ที่ประชาชนพิจารณาว่าเกี่ยวข้องกับพวกตน ขบวนการจึงเป็นความพยายาม โดยตั้งใจที่จะสนับสนุนหรือต่อต้านการเปลี่ยนแปลงในระยะยาวของกลุ่ม ของสังคม หรือของโลก ซึ่งคนเหล่านั้นเป็นส่วนหนึ่งความพยายามนั้นกระทำโดยผ่านวิธีการหลายๆ วิธี ซึ่งรวมถึงการใช้ความรุนแรง การปฏิบัติหรือการถอนรากไปสู่ชุมชนในอุดมคติ ลักษณะที่ร่วมกันของขบวนการทางสังคมคือ เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง โดยสะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งที่เป็นอยู่ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคม หรือแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบความเชื่อกับความสำคัญของมนุษย์ หรือการกระทำทางสังคมในการดำเนินชีวิตทางสังคม

กาญจนา แก้วเทพ (2539) กล่าวว่า คำนิยามของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นจะต้องประกอบไปด้วย กิจกรรมรวมหมู่ (Collective Actions) ที่สมาชิกในขบวนการทั้งหมดมีความเข้าใจร่วมกันว่าตนเองมีผลประโยชน์ร่วม (Common Interest) และมีเอกลักษณ์ร่วมกัน (Common Identity) ขบวนการเหล่านี้จะมีความหลากหลายในแง่ประเด็นที่เคลื่อนไหวและบุคคลที่เข้าร่วม แต่ก็มีจุดร่วมกันอยู่ 3 ประการคือ

1. เน้นการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง
2. มีอิสระในการกำหนดชะตาชีวิตของตนมากขึ้น (Autonomy) ขบวนการเหล่านี้จะมีข้อวิพากษ์วิจารณ์ที่ดุด่าและจุดอ่อนของระบบราชการ
3. ขบวนการเหล่านี้เริ่มตั้งคำถามและแสดงความสงสัยต่อแนวคิดเรื่องความก้าวหน้าที่เน้นเพียงมิติเดียว คือ ปริมาณความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

Alan (อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ , 2539) ให้คำนิยามของการเคลื่อนไหวทางสังคมว่าแตกต่างจากกิจกรรมรวมหมู่แบบพรรคการเมืองหรือกลุ่มผลักดัน (Pressure Group) ตรงที่กิจกรรมรวมกลุ่มนี้ต้องมีการเคลื่อนไหวมวลชน (Mass Mobilization) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ นอกจากนั้น ขบวนการแบบนี้ยังแตกต่างจากบรรดาองค์กรการกุศลหรือกลุ่มสมาคม สโมสรต่างๆ

ตรงที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้น มีเป้าหมายที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานบางอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความเข้าใจของสังคมหรือสถาบันพื้นฐานของสังคมก็ตาม

2.1.3 การเข้าร่วมขบวนการทางสังคม

Anthony (อ้างในวิชนี บุญนาค, 2530) ได้กล่าวถึงการเข้าร่วมขบวนการทางสังคมของบุคคลว่ามีความหลากหลายทั้งในแง่ระดับความลึกของการเข้าร่วม (Degree of Involvement) และความรุนแรง (Intensity) เช่น ระดับของการเข้าร่วม แบ่งเป็นการเข้าร่วมในฐานะผู้นำสูงสุด ผู้นำในระดับรอง สมาชิกขบวนการและประชาชนทั่วไป และแบ่งช่วงความรุนแรงของการเข้าร่วมตั้งแต่พวกที่สนับสนุนด้วยความเห็นใจเฉยๆ ผู้สังเกตการณ์ห่างๆ พวกที่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมการคัดค้านของขบวนการ และอาจรวมไปถึงฝ่ายที่อยู่ตรงข้ามขบวนการด้วย

Uphoff (อ้างใน ชูเกียรติ ลิขสุวรรณ , 2534) ได้มองมิติของการเข้าร่วมของประชาชนดังนี้

1. พื้นฐานการเข้าร่วม ลักษณะที่จะเข้ามามีส่วนร่วมมาจากแรงจูงใจภายใน จะเป็นแรงหนุนหรือที่ช่วยให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนการมีส่วนร่วมจากปัจจัยภายนอกโดยอาศัยอำนาจบารมีหรือแรงบีบบังคับจากผู้มีอำนาจ ความเกรงใจหรืออิทธิพลของผู้มีอำนาจจากชุมชนเองถึงจะสามารถกระทำได้สำเร็จแต่ไม่มีผลผูกพันทางจิตใจ ความยั่งยืนต่อเนื่องของกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ก็จะลดลง

2. รูปแบบของการเข้าร่วม การเข้าร่วมของประชาชนนั้นเป็นการเข้าร่วมโดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชนเอง โดยเฉพาะกิจกรรมที่ดำเนินถึงผลประโยชน์ที่ได้รับของประชาชน สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมโดยผ่านตัวแทนกลุ่ม เช่น กรรมการหมู่บ้าน การเข้าร่วมของประชาชนจะอยู่ในลักษณะผู้ให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือ

3. ขอบเขตการมีส่วนร่วม เป็นช่วงเวลาการมีส่วนร่วม การใช้เวลาเข้าร่วมในกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ จะใช้เวลาต่างกันแตกต่างกัน ความถี่ห่าง จำนวนครั้งที่เข้าร่วม ความสม่ำเสมอและฤดูกาลที่เหมาะสม ช่วงเวลาที่ใช้ในกิจกรรมแต่ละครั้ง

4. ผลของการเข้าร่วม ลักษณะการเข้าร่วมทำให้เกิดการรวมพลังที่จะสร้างอำนาจต่อรองให้ชุมชนมีศักยภาพ เป็นตัวของตัวเอง สร้างปฏิสัมพันธ์อันดี มีความสามัคคีในมวลสมาชิกของชุมชน

ในการนำแนวคิดพฤติกรรมร่วมและแนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมมาร่วมวิเคราะห์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการศึกษาการรวมพลังเคลื่อนไหวของประชาชนบ้านเกษตรใหม่เพื่อคัดค้านการสร้างปอกำจัดขยะโดยวิธีฝังกลบ ในด้านการพัฒนาของการรวมตัวของประชาชนซึ่งศึกษาในประเด็น

- สาเหตุที่ทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนจนเกิดพฤติกรรมร่วม
- ผลกระทบจากสาเหตุที่ทำให้ประชาชนต้องเข้าร่วมรวมพลังเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไข ปัญหา
- อุดมการณ์หรือความเชื่อหรือนโยบายที่มุ่งมั่นของประชาชน
- เหตุการณ์ที่กระตุ้นให้เกิดการเข้าร่วมรวมพลังอย่างรวดเร็ว

2.2 การจัดการมูลฝอยโดยวิธีฝังกลบ

การจัดการมูลฝอยโดยวิธีฝังกลบตามความหมายที่กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม 2541 ให้อำนาจ หมายถึง วิธีการนำเอามูลฝอยชุมชนมาฝัง แล้วบดอัดด้วยเครื่องจักรกลเพื่อให้การใช้พื้นที่เกิดประสิทธิภาพสูงสุด พร้อมทั้งปิดทับด้วยวัสดุกลบที่เหมาะสม มีวิธีการป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ระบบการป้องกัน การปนเปื้อนของน้ำชะล้างมูลฝอย ระบบการป้องกันอันตรายจากก๊าซมูลฝอย การป้องกันการเกิดกลิ่น รวมทั้งปรับปรุงพื้นที่หลังการฝังกลบให้มีทัศนียภาพสวยงาม ไม่เป็นที่รังเกียจของชุมชน รวมทั้งขณะดำเนินการสร้างและหลังการก่อสร้างจะต้องมีมาตรการต่างๆ ที่จะไม่ก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อสุขภาพของมนุษย์ (กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม , 2541)

2.2.1 แนวทางการจัดการขยะแบบฝังกลบ

แนวทางการจัดการขยะแบบฝังกลบนี้ใช้แนวทางการจัดการของกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ปี 2541 โดยได้นำเอาสาระที่สำคัญเกี่ยวกับการกำจัดมูลฝอยแบบฝังกลบตามหัวข้อต่อไปนี้

2.2.1.1 ขบวนการฝังกลบมูลฝอย

2.2.1.2 การสำรวจข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการฝังกลบมูลฝอย

2.2.1.3 การวางแผนกำจัดมูลฝอยในขั้นตอนต่างๆ

2.2.1.4 การออกแบบหลุมฝังกลบมูลฝอย

2.2.1.5 การก่อสร้างหลุมฝังกลบมูลฝอยและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

2.2.1.6 การปฏิบัติการฝังกลบ

2.2.1.7 การตรวจสอบและการเฝ้าระวังผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

2.2.1.1 ขบวนการฝังกลบมูลฝอย

ขบวนการฝังกลบ (The Landfilling Process) ประกอบไปด้วย

1) การวางผังและออกแบบ (Landfill Layout & Design) เป็นการวางผังบริเวณ และกำหนดการใช้ประโยชน์จากที่ดิน สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมทั้งการป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การออกแบบวัสดุการป้องกันการปนเปื้อนของน้ำชะล้างมูลฝอยสู่ภายนอก (Linear Design) การออกแบบระบบรวบรวมก๊าซ (Gas Collection System) การป้องกันน้ำท่วมพื้นที่ฝังกลบ (Surface Water Drainage) การออกแบบฝังกลบขั้นสุดท้าย (Final Cover Design) เป็นต้น

2) การปฏิบัติและการจัดการมูลฝอย (Landfill Operation & Management) เป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการเก็บมูลฝอย การขนส่งมูลฝอย การตรวจสอบปริมาณน้ำหนัก การนำมูลฝอยเข้าไปฝังกลบพื้นที่

3) การเกิดปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นในหลุมมูลฝอย (Reaction Occuring in Landfill) ปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นในหลุมมูลฝอยจะเป็นปฏิกิริยาทางด้านชีวภาพ ด้านเคมี และกายภาพ ซึ่งทางด้านชีวภาพจะเกิดจากการที่จุลินทรีย์ย่อยสลายอินทรีย์วัตถุ จะเกิดผลกระทบเรื่องกลิ่น ก๊าซมีเทน คาร์บอนไดออกไซด์ ก๊าซแอมโมเนีย ก๊าซไซเน่า ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องแก้ไขและพิจารณาป้องกันโดยการระบายออก หรือต้องดูดไปกำจัดหรือนำไปใช้ประโยชน์ ส่วนทางเคมีจะเกิดขึ้นพร้อมหรือภายหลังปฏิกิริยาทางชีวภาพ ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของสารละลาย เมื่อรวมกับน้ำฝนที่ซึมลงมาเรียกว่า น้ำชะล้างมูลฝอย องค์ประกอบของสารละลายจะรุนแรงเป็นอันตรายหรือไม่ ขึ้นอยู่กับชนิดของมูลฝอยที่นำมากำจัด โดยทั่วไปแล้วจะมีผลกระทบต่อแหล่งน้ำภายนอก จึงจำเป็นต้องออกแบบวัสดุควดเพื่อป้องกันเช่นกัน รวมทั้งต้องออกแบบเก็บรวบรวมและนำไปบำบัด สำหรับทางด้านกายภาพจะมีผลกระทบเรื่องความสูง การไหลซึมของน้ำชะล้างมูลฝอยทางด้านข้าง การเกิดก๊าซมูลฝอยส่งกลิ่นรบกวน และอาจเกิดอันตรายจากการลุกไหม้ได้ จะต้องพิจารณามาตรการป้องกันเช่นกัน

4) การป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมขณะดำเนินการฝังกลบ (Landfill Closure)

หลังจากปฏิบัติการในหลุมฝังกลบมูลฝอยแล้ว จะต้องดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการนำน้ำเสียไปบำบัด การควบคุมน้ำฝนผิวนมิให้ซึมลงไปหลุมฝังกลบมูลฝอย การออกแบบทางด้านภูมิสถาปัตยกรรม การกำจัดก๊าซจากหลุมมูลฝอยโดยการเผาทิ้งหรือนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์

5) การตรวจสอบผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Monitoring) การดูแลหลุมฝังกลบมูลฝอย (Post Closure)

เป็นการตรวจสอบและดำเนินกิจกรรมการเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ทั้งด้านน้ำ อากาศ เพื่อประเมินผลและหาทางแก้ไข หากพบว่าระบบฝังกลบที่ดำเนินมาล้มเหลว กิจกรรมระยะยาวในการดูแลหลุมฝังกลบโดยทั่วไปจะใช้ระยะเวลา 30-50 ปี

วิธีการฝังกลบมูลฝอย (Landfilling Method)

หลักการฝังกลบมูลฝอยแบบถูกหลักสุขาภิบาลแบ่งได้เป็น 3 วิธีใหญ่ๆ คือ

1. วิธีฝังกลบแบบขุดร่อง (Trench/Excavated Cell Method) เป็นวิธีการที่เลือกใช้กรณีระดับน้ำใต้ดินไม่อยู่ใกล้ผิวดิน ในแนวคิดแล้วถือว่าวิธีนี้เหมาะสมที่สุด ทั้งนี้เพราะสามารถนำดินที่ได้จากการขุดมาใช้ในการฝังกลบประจำวัน การใช้ทำคันด้านข้าง และฝังกลบชั้นบนสุด ชั้นล่างสุดส่วนใหญ่จะคาดด้วยดินเหนียวหรือวัสดุสังเคราะห์หรือผสมผสานระหว่างดินเหนียวและวัสดุสังเคราะห์ เพื่อป้องกันการรั่วซึมของก๊าซมูลฝอยและน้ำชะล้างมูลฝอยบางพื้นที่ของสหรัฐ บ่อหลุมฝังกลบสามารถก่อสร้างต่ำกว่าระดับน้ำใต้ดินได้ แต่ต้องมีวิธีการป้องกันน้ำใต้ดินที่จะไหลเข้ามา โดยปกติต้องทำการสูบน้ำให้แห้ง ขุดดินปรับระดับและคาดด้วยวัสดุดินเหนียวหรือวัสดุสังเคราะห์ แต่จะต้องระมัดระวังเรื่องแรงดันน้ำใต้ดิน (Uplift Pressure) ซึ่งอาจจะทำให้วัสดุคาดลอยตัวและฉีกขาดได้

2. วิธีฝังกลบบนพื้นที่ (Area Method) ใช้สำหรับพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมที่จะทำการขุดดินได้ ทั้งนี้เพราะเกิดจากน้ำใต้ดินสูง การดำเนินงานสามารถทำได้โดยการติดตั้งวัสดุคาดและระบบรวบรวมน้ำเสีย ดินกลบทับและดินทำคันจะต้องขนมาจากภายนอก หรือนำมาจากบ่อขี้มดิน ซึ่งในพื้นที่ที่จำกัดด้วยวัสดุกลบทับ สามารถประยุกต์วัสดุประเภทปุ๋ยหมักหรือใช้วัสดุประเภทวัสดุสังเคราะห์คลุมชั่วคราวได้ ก่อนที่จะรื้อออกและนำไปใช้ใหม่เมื่อก่อสร้างชั้นต่อไป

3. วิธีฝังกลบในหุบเขาหรือลาดระหว่างเขา (Canyon/Depression Method) บริเวณหุบเขา หุบเขาลึก บ่อขี้มดินที่แห้ง บ่อลูกรัง สามารถที่จะนำมาฝังกลบมูลฝอยได้ ซึ่งจะต้องคำนึงถึงถนนเข้าพื้นที่ รูปแบบของการควบคุมน้ำเสีย การควบคุมก๊าซจากมูลฝอย ดินกลบ การควบคุมและระบายน้ำผิวดิน โดยทั่วไปการดำเนินการฝังกลบในแต่ละชั้นโดยขอบบนสูงสุดจะ

ต้องขุดร่องระบายน้ำเพื่อป้องกันน้ำผิวดินไหลลงบ่อหลุมมูลฝอย จากนั้นก็ดำเนินการฝังกลบ มูลฝอยที่ละชั้นในลักษณะเดียวกันกับการฝังกลบบนพื้นที่

2.2.1.2 การสำรวจข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการฝังกลบมูลฝอย

1) ระยะทางขนส่ง (Haul Distance) จะเป็นตัวกำหนดค่าใช้จ่ายประการหนึ่ง สำหรับประเทศไทยได้มีการวิเคราะห์ว่าหากขนส่งโดยรถเก็บขนมูลฝอยระยะทางเกินกว่า 15 กิโลเมตร จะมีค่าใช้จ่ายสูง ควรสร้างสถานีขนถ่ายแทนจะเหมาะสมกว่า

2) ข้อจำกัดของสถานที่ฝังกลบ (Location Restrictions) เป็นข้อจำกัดที่ เกี่ยวกับการอยู่ใกล้สนามบิน พื้นที่น้ำท่วม ตลอดจนพื้นที่ลุ่ม พื้นที่ฐานรากไม่มั่นคง เป็นข้อจำกัดที่ รวบรวมไว้โดย EPA สำหรับประเทศไทย กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์ ได้ยกกว้างข้อ กำหนด ดังตารางต่อไปนี้

3) ขนาดของพื้นที่ (Available Land Area)

ขนาดของพื้นที่สำหรับการฝังกลบอาจพิจารณาได้ง่ายโดยกำหนดความสูง ของมูลฝอย รวมพื้นที่ไว้ 6 เมตร หรือถ้าหากทราบปริมาณมูลฝอยสะสมรวมก็สามารถที่จะประเมิน ขนาดของพื้นที่ได้ เช่น มูลฝอยของชุมชนเทศบาลหนึ่งมีขยะสะสม 140,000 ตัน กำหนดความสูง มูลฝอย 6 เมตร ความหนาแน่นมูลฝอย 550 กิโลกรัม/ลบ.ม.

4) การเข้าถึงพื้นที่ (Site Access)

เนื่องจากพื้นที่ฝังกลบมักจะอยู่ห่างจากทางหลวง และการฝังกลบ มูลฝอยอย่างน้อยในปัจจุบันจะต้องคาดการณ์ไว้ถึง 20 ปี จึงจำเป็นต้องศึกษาว่าจะนำมูลฝอยเข้าพื้นที่ ได้อย่างไร มีถนนสายใดใกล้เคียง และจะต้องปรับปรุงถนนเป็นคอนกรีตหรือลาดยาง เป็นต้น

5) ลักษณะดินและสภาพภูมิประเทศ (Soil Condition & Topography)

เนื่องจากจำเป็นต้องใช้ดินกลบทับมูลฝอยประจำวัน รวมถึงการนำไปใช้ ทำคันดินและฝังกลบชั้นสุดท้าย ข้อมูลดินที่ขุดได้จะต้องประเมินผลว่าพอเพียงหรือไม่ หากไม่พอ จะได้ใช้วัสดุอย่างอื่นแทนได้หรือไม่ นอกจากนี้จะต้องรู้เส้นชั้นความสูงของสภาพภูมิประเทศ เพื่อที่ จะได้ควบคุมระดับการขุดได้ถูกต้อง

6) ข้อมูลทางอุตุนิยมวิทยา (Climatologic Conditions)

สภาพภูมิอากาศในท้องถิ่นมีความสำคัญในการคาดการณ์พื้นที่ฝังกลบและ เตรียมสำรองปริมาณงานดินกลบทับประจำวัน นอกจากนี้นำไปใช้ในการออกแบบขนาดของระบบ ระบายน้ำฝน ตลอดจนคำนวณปริมาณน้ำเสียที่จะเกิดขึ้น

7) ระบบโครงข่ายอุทกวิทยาผิวดิน

ระบบโครงข่ายอุทกวิทยาผิวดิน หมายถึง ห้วยหนอง คลอง บึง ลำธาร แม่น้ำ ที่จะก่อให้เกิดผลกระทบจากการปนเปื้อนของน้ำชะล้างมูลฝอย ซึ่งจะต้องคำนึงถึงจุดตรวจ สอบว่าจะใช้บริเวณใดถึงจะให้ผลถูกต้อง

8) ธรณีวิทยาและอุทกธรณี (Geologic & Hydrogeologic Condition)

ธรณีวิทยาและอุทกธรณี กล่าวได้ว่าเป็นข้อมูลที่สำคัญที่สุดในการ ป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เกี่ยวกับการป้องกันน้ำชะล้างมูลฝอยและก๊าซจากมูลฝอย ซึ่ง ก่อนการออกแบบจะต้องขุดเจาะสำรวจ นอกจากนี้ยังไม่เป็นแนวทางพิจารณากำหนดจุดตรวจ สอบการปนเปื้อน (Monitoring Well) ของน้ำชะล้างมูลฝอยทางด้านเหนือน้ำและท้ายน้ำของหลุม ฝังกลบมูลฝอยอีกด้วย

9) ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น (Local Environmental Conditions)

ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นจะเกี่ยวข้องกับการจราจร เสี่ยง กลิ่น ทัศนียภาพ อันตรายต่อสุขภาพ จะต้องพิจารณาพื้นที่กันชน (Buffer Zone) ให้พอเพียงด้วย

2.2.1.3 การวางแผนกำจัดมูลฝอยในขั้นตอนต่างๆ (Planning of Landfill Process)

การวางแผนดำเนินการกำจัดมูลฝอยมีหัวข้อที่จะต้องพิจารณาทางด้าน วิศวกรรม ได้แก่

1) การกำหนดการใช้ประโยชน์พื้นที่ของโครงการ

ในการกำหนดการใช้ประโยชน์พื้นที่ของโครงการ สามารถพิจารณาได้ 4 หมวดใหญ่ๆ ได้แก่

- 1.1 หมวดโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ระบบถนน ระบบจราจรในพื้นที่ ระบบประปา ระบบไฟฟ้า ระบบระบายน้ำ ระบบโทรคมนาคม เพื่อ อำนวยความสะดวก
- 1.2 หมวดอาคาร ได้แก่ สำนักงาน โรงซ่อมบำรุง โรงซังน้ำหนัก ป้อมยาม เป็นต้น ความจำเป็นต้องใช้อาคารมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับขนาดของพื้นที่ฝังกลบ
- 1.3 พื้นที่กำจัดมูลฝอย จะต้องบ่งบอกว่าจะใช้พื้นที่ไหนก่อนหลัง พื้นที่ สำหรับกองดิน เป็นต้น
- 1.4 พื้นที่นำบัติน้ำเสียและกำจัดก๊าซจากมูลฝอย

- ถูกต้อง
- 2) ประเภทของขยะที่ต้องกำจัด
จำเป็นต้องทราบเพื่อที่จะใช้ออกแบบและกำหนดเกณฑ์การออกแบบได้
- 3) ความจำเป็นจะต้องมีสถานีขนถ่ายหรือไม่
ขึ้นอยู่กับระยะทางที่กำหนดว่ามากน้อยเพียงใด รวมทั้งการกำหนดชนิดของรถขนส่งด้วย
- 4) การคำนวณความสามารถในการรับขยะของพื้นที่ฝังกลบ
ข้อมูลที่จำเป็นประกอบการคำนวณ ได้แก่
- (4.1) จำนวนชั้นมูลฝอย
 - (4.2) พื้นที่ฝังกลบแต่ละชั้น
 - (4.3) ความสูงของชั้นมูลฝอย
 - (4.4) ความหนาแน่นของมูลฝอย
- 5) การตรวจสอบและประเมินผลทางด้านธรณีวิทยาและอุทกวิทยา
การตรวจสอบทางด้านธรณีวิทยา ควรเจาะสำรวจดินอย่างน้อย 3 จุด คือ บริเวณก่อสร้างอาคารเพื่อคำนวณฐานราก บริเวณพื้นที่ฝังกลบเพื่อศึกษาชนิดดินและน้ำใต้ดิน และสุดท้ายคือบริเวณพื้นที่บ่อน้ำบาดน้ำเสีย ข้อมูลที่ต้องการคือ
- (5.1) ชนิดของดิน เพื่อพิจารณาว่าดินมีความเหมาะสมในการใช้กลบ มูลฝอยหรือไม่
 - (5.2) Soil Profile, Boring Log
 - (5.3) ระดับน้ำในดิน (Water Table)
 - (5.4) ค่าการซึมน้ำของดิน
- 6) การเลือกระบบควบคุมน้ำชะล้างมูลฝอย
หลักในการควบคุมน้ำชะล้างมูลฝอยจะประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 2 ส่วน คือ ส่วนดาด (Landfill Liner) และส่วนรวบรวมน้ำเสียและบำบัดน้ำเสีย ประเภทของวัสดุดาดขึ้นอยู่กับสภาพธรณีวิทยาและอุทกธรณี ซึ่งการออกแบบแล้วจะไม่ยอมให้มีการปนเปื้อนต่อน้ำบาดาลโดยเด็ดขาด

7) การเลือกระบบควบคุมก๊าซจากมูลฝอย

รูปแบบของการเลือกระบบควบคุมก๊าซจากมูลฝอยสามารถดำเนินการได้ 2 รูปแบบคือ รูปแบบระบายโดยวิธีธรรมชาติ โดยการวางท่อระบายก๊าซในแนวนอน หรือแนวตั้งของหลุมฝังกลบ เพื่อลดแรงดันของก๊าซและระบายสู่บรรยากาศ ส่วนอีกวิธีหนึ่งทำได้โดยติดตั้งระบบดูดก๊าซจากหลุมฝังกลบเพื่อนำไปกำจัดหรือใช้ทำเป็นพลังงานต่อไป

8) การวางแผนการป้องกันน้ำผิวดิน

หลุมฝังกลบเมื่อสูงขึ้นจะกลายเป็นพื้นที่รับน้ำ จำเป็นต้องออกแบบการระบายน้ำ มิฉะนั้นแล้วจะเกิดการพังทลายของดิน นอกจากนี้แล้ว น้ำฝนจะเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดน้ำเสียเป็นปริมาณมาก

9) การตกแต่งพื้นที่ฝังกลบ

บริเวณพื้นที่ฝังกลบภายหลังจากที่ก่อสร้างเสร็จแล้ว ส่วนใหญ่จะกลายเป็นภูเขา จำเป็นต้องปลูกต้นไม้เพื่อบดบังทัศนียภาพที่ไม่สวยงาม ตลอดจนจะต้องปรับปรุงบริเวณลาดของหลุมฝังกลบมูลฝอยให้สามารถป้องกันการกัดเซาะโดยการปลูกหญ้าคลุม

10) ระบบการตรวจสอบและสังเกตการณ์

ระบบการตรวจสอบที่จำเป็นต้องมีในหลุมฝังกลบ ได้แก่

(10.1) การตรวจสอบก๊าซจากมูลฝอยและน้ำชะล้างมูลฝอยในระยะจากผิวดินถึงระดับน้ำใต้ผิวดิน (Water Table) ซึ่งเรียกช่วงนี้ว่า Vadose Zone

(10.2) การตรวจสอบคุณภาพน้ำบาดาลทั้งด้านเหนือน้ำและด้านท้ายน้ำ

(10.3) การตรวจสอบคุณภาพอากาศ โดยเฉพาะก๊าซมีเทน

11) แผนการฝังกลบในขณะดำเนินการฝังกลบและหลังฝังกลบ

ในขณะฝังกลบจะต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับแผนอัตรากำลัง แผนการฝังกลบ แผนการใช้วัสดุตามระยะเวลา และแผนการใช้งบประมาณ และเมื่อดำเนินการฝังกลบมูลฝอยเสร็จแล้ว จะต้องพิจารณาดำเนินกิจกรรมตรวจสอบต่อไปในอนาคตเกี่ยวกับคุณภาพน้ำอากาศ ต่อไปอีกอย่างน้อยประมาณ 30 ปี

2.2.1.4 การออกแบบระบบฝังกลบ

จากการวางแผนกำจัดขยะในขั้นตอนต่างๆ จะทำให้มุมมองภาพของการจัดการขยะแบบฝังกลบได้ชัดเจน ซึ่งต่อไปบุคลากรผู้ออกแบบ ได้แก่ วิศวกร จะทำหน้าที่ถ่ายทอดแนวความคิดออกมาเป็นแบบก่อสร้าง ซึ่งในการออกแบบจะมีองค์ประกอบดังนี้

1. แบบรายละเอียด จะประกอบไปด้วยสารบัญแบบ ซึ่งจะแบ่งงานออกเป็นหมวดต่างๆ เพื่อง่ายต่อการตรวจสอบและการก่อสร้าง แบบรายละเอียดเกี่ยวกับหลุมฝังกลบ จะประกอบไปด้วยแผนที่แสดงสภาพภูมิประเทศ เส้นชั้นความสูง มาตราส่วนตามความเหมาะสม โดยทั่วไปไม่เกิน 1:2,500 แผนที่แสดงผังบริเวณแบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตโครงการ แผนที่แสดงพื้นที่ฝังกลบแต่ละชั้น แบบแสดงรูปตัด แบบการก่อสร้างระบบรวบรวมน้ำเสียและบำบัดน้ำเสีย แบบรวบรวมแก๊ส และการใช้ประโยชน์จากก๊าซแบบบ่อสังเคราะห์แก๊ส เป็นต้น

2. เอกสารประกอบการออกแบบ (Design Note) เพื่อแสดงรายละเอียดการคำนวณประกอบการออกแบบ จะได้ใช้เป็นข้ออ้างอิงหรือปรับแก้ได้ถูกต้อง

3. เอกสารแสดงมาตรฐานประกอบแบบ (Specification)

4. เอกสารประกวดราคา

5. คู่มือดำเนินการดูแลบำรุงรักษาระบบ

ซึ่งจะทำให้ผู้ก่อสร้างและผู้ปฏิบัติการทำงานได้อย่างถูกต้อง

2.2.1.5 การก่อสร้างหลุมฝังกลบมูลฝอยและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

การก่อสร้างอาจดำเนินการโดยการจ้างเหมา ผู้ควบคุมงานจะต้องควบคุมให้การก่อสร้างเป็นไปตามแบบรูป บทกำหนดต่างๆ ที่ได้ลงนามไว้

สำหรับงานด้านการฝังกลบมูลฝอย ผู้ควบคุมงานจะต้องพิจารณารายละเอียดการป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่ต้องระมัดระวัง ได้แก่

1) ระบบการป้องกันการปนเปื้อนของน้ำชะล้างมูลฝอย จะต้องตรวจสอบวิธีการป้องกันการรั่วซึมว่าจะดำเนินการป้องกันด้วยการคาดด้วยดินเหนียวหรือคาดด้วยพลาสติก จะต้องตรวจสอบและศึกษาวิธีการอัดเป็นดินเหนียว มาตรฐานการทดสอบความแน่นของดินเหนียวและการทดสอบหาค่า Pemeability ถ้าคาดด้วยแผ่น HDPE จะต้องตรวจสอบรอยเชื่อม การควบคุมการปูพื้นให้เรียบ การควบคุมระดับ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความมั่นใจต่อการป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

2) ระบบรวบรวมน้ำเสีย จะต้องตรวจแนวและระดับว่าถูกต้องตามที่กำหนดไว้ในแบบหรือไม่ การเจาะรูระบายน้ำจะต้องได้ขนาดตามที่ระบุไว้ในแบบ ข้อควรระมัดระวังก็คือ เมื่อดำเนินการกลบท่อ ท่ออาจจะโค้งหรือโค้งในแนวตั้ง ทำให้น้ำไม่ไหล ควรที่จะต้องตรวจสอบการไหลโดยทดลองปล่อยน้ำให้ขังในบ่อ และทำการทดสอบอัตราการไหลก่อนที่จะตรวจรับงาน

3) ระบบบำบัดน้ำเสีย

จะต้องตรวจสอบการป้องกันการปนเปื้อนสู่แหล่งน้ำภายนอกเช่นเดียวกับข้อ 1 นอกจากนี้ จะต้องทดสอบอัตราการไหลของบ่อน้ำล้นด้วยว่าถูกต้องตามข้อกำหนดหรือไม่

2.2.1.6 การปฏิบัติการฝังกลบ

การปฏิบัติการฝังกลบจะเน้นหนักเรื่องการคาดการณ์พื้นที่ฝังกลบ จะต้องจัดเตรียมให้ทัน ทั้งนี้จะต้องมีการวางแผนรองรับมูลฝอย ในเหตุการณ์ที่มูลฝอยเกิดขึ้นมากกว่าที่คาดการณ์ไว้ในขั้นตอนการปฏิบัติการฝังกลบ เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการบริหารงาน จึงควรดำเนินการดังนี้

1) การประชุมชี้แจงเจ้าหน้าที่ทั้งหมด

วัตถุประสงค์ก็เพื่อชี้แจงภาพรวมของลักษณะงานที่จะต้องดำเนินการ พร้อมชี้ข้อควรระวังและข้อควรระวัง (Job Description) จะช่วยให้เกิดความเข้าใจดีขึ้น

2) การปฏิบัติฝังกลบ

หัวหน้าหน่วยงานจะต้องศึกษาพื้นที่การลงมูลฝอยให้ชัดเจน ทำความเข้าใจกับงานที่ต้องดำเนินการในแต่ละวัน เมื่อเข้าใจแล้วสามารถที่จะดำเนินการฝังกลบได้ต่อไป งานในขั้นตอนนี้จะมีตั้งแต่ การนำขยะเข้ามาลงในพื้นที่ฝังกลบ การเกลี่ยและการบำบัดมูลฝอย การกลบมูลฝอยด้วยวัสดุกลบ การจัดระบบจราจร การสั่งงานเครื่องจักร ผู้ควบคุมงานจะต้องคอยแนะนำให้ด้วยจึงจะทำให้งานฝังกลบขยะถูกต้อง ในขั้นตอนนี้จะต้องมีการประเมินผลด้วยการบดอัดมูลฝอยนั้นได้ความแน่นหรือไม่ รวมทั้งความลาดชันหลังฝังกลบด้วย หากดำเนินการไม่ได้จะต้องปรับแก้เพื่อป้องกันการใช้พื้นที่ไม่เป็นไปตามกำหนดและมีน้ำฝนตกค้างในพื้นที่

3) มาตรการที่จะต้องนำมาดำเนินการในขณะปฏิบัติการ

มาตรการที่กำหนดขึ้นนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้งานฝังกลบสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดผลกระทบต่อชุมชนน้อยที่สุด โดยเฉพาะเรื่องกลิ่นและปริมาณน้ำเสีย มาตรการที่ควรดำเนินการมีดังนี้

มาตรการแยกน้ำเสียและน้ำฝนออกจากกัน

ทั้งนี้เพื่อให้ระบบบำบัดมีประสิทธิภาพสูงสุดที่ได้ออกแบบไว้เบื้องต้น มาตรการนี้จะต้องสอดคล้องกับระบบรวบรวมน้ำเสียที่ได้ออกแบบไว้ โดยหลักการแล้วยอมให้น้ำเสียในขณะทำการฝังกลบไหลเข้าระบบรวบรวมน้ำเสียได้ แต่จะไม่ยอมให้น้ำฝนตกนอก

พื้นที่ดำเนินการเข้าไปในระบบรวบรวมฯ ซึ่งทำได้โดยดัดแปลงพื้นที่ให้เป็นรางฝั่งและต่อท่อเชื่อมเข้ากับระบบ โดยมีประตูน้ำคอยควบคุมปิดเปิดและใช้ความลาดชันของพื้นที่เข้ามาช่วย จะช่วยให้การฝั่งกลบพื้นที่ดำเนินการได้ตลอดฤดูฝน

มาตรการป้องกันกลิ่นมูลฝอยในขณะดำเนินการฝั่งกลบ

การแก้ไขจะต้องดำเนินการฝั่งกลบวันต่อวันให้ทันก่อนที่จะเลิกงาน แนวทางแก้ไขคือ กำหนดระยะเวลาในการขนมูลฝอยให้เข้าถึงพื้นที่ฝั่งกลบคันสุดท้ายก่อนเวลา 15.30 น. เพื่อจะได้มีเวลาดำเนินการฝั่งกลบทันก่อนที่จะเริ่มงานในวันต่อไป ส่วนใหญ่ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้มักเกิดขึ้นในฤดูฝน เนื่องจากไม่สามารถย้ายดินขึ้นมากลบได้ทัน แนวทางแก้ไขก็คือ จะต้องทำการสำรวจดินกลบไว้ใกล้บริเวณพื้นที่ฝั่งกลบมากที่สุด

มาตรการป้องกันมูลฝอยปลิวว่อนและฝุ่นละออง

ปัญหานี้มักเกิดขึ้นในช่วงฤดูแล้ง เนื่องจากอากาศแห้งและมีลมพัด การแก้ไขทำโดยใช้รั้วเคลื่อนที่ในกรณีที่ดินคันไม่ทัน แต่ถ้าสร้างคันดินทัน ปัญหานี้จะลดน้อยลง สำหรับเรื่องฝุ่นละอองจะใช้น้ำจากระบบบำบัดสูบขึ้นมาฉีดรดพื้นบริเวณที่รถวิ่ง จะช่วยให้ปัญหาดังกล่าวหมดไป

2.2.1.7 การดำเนินการหลังฝั่งกลบและการเฝ้าดูแลหลุมฝั่งกลบขยะ

การดำเนินการฝั่งกลบในขั้นนี้ ถือว่าเป็นขั้นสุดท้ายของการฝั่งกลบ งานที่จะต้องดำเนินการในขั้นนี้คือ

1) การปรับปรุงสภาพภูมิประเทศ ในเบื้องต้นได้ออกแบบไว้สำหรับการปลูกหญ้า พืชคลุมดิน ไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้น เพื่อให้ยึดเกาะดินและป้องกันปัญหาการพังทลายของดิน ในขั้นตอนนี้ ทางเทศบาลจะต้องบำรุงรักษาให้ดี มิฉะนั้นแล้วจะเกิดผลกระทบมากในเรื่องการพังทลายของดิน นอกจากนี้ จะต้องตกแต่งปรับพื้นที่ให้มีความลาดเอียงของการฝั่งกลบให้มีทิศทางการไหลของน้ำในช่วงฤดูฝนให้สอดคล้องกับที่ได้ออกแบบไว้ สำหรับรูปแบบการใช้พื้นที่อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

2) การติดตามตรวจสอบเกี่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สิ่งที่ต้องดำเนินการในระยะนี้ก็คือ การติดตามควบคุมดูแลการระบายก๊าซมีเทนว่ามีปริมาณมากน้อยเพียงใด จะได้วางแผนการให้ประโยชน์ต่อไป พร้อมทั้งจะต้องทำการเก็บตัวอย่างน้ำเพื่อตรวจวิเคราะห์คุณภาพน้ำในบ่อบำบัดน้ำเสียจากบ่อส่งเหตุการณ์ และแหล่งน้ำผิวดิน เพื่อตรวจสอบว่าระบบที่ออกแบบไว้หลังจากการก่อสร้างแล้วใช้งานได้หรือไม่ มีผลกระทบอย่างไรจะได้แก้ไขได้ถูกต้อง

การนำหลักการจัดการมูลฝอยโดยวิธีฝังกลบมาร่วมวิเคราะห์ในการศึกษาค้างนี้ เพื่อใช้เป็นหลักในการศึกษาการจัดการลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของกลุ่มชาวบ้านเกษตรใหม่ หมู่ที่ 10 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย ในด้านการตรวจสอบการทำงานของรัฐขณะดำเนินการฝังกลบ ระยะฝังกลบ และหลังการฝังกลบ และการวางแผนควบคุมดูแลของชาวบ้าน เพื่อป้องกันผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสุขภาพของประชาชนในท้องถิ่น

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคม

คำว่า “ประชาสังคม” มาจากภาษาอังกฤษว่า Civil Society และมีผู้ใช้คำภาษาไทยเทียบเคียงกันหลายคำ อาทิ “สังคมประชาธรรม” (ไพฑูริย์ วัฒนศิริธรรม , 2539) “สังคมราษฎร์” (เสงห์ จามริก อ่างโน อนุชาติ พวงลำลือ , 2540) “วิถีประชา” (ชัยอนันต์ สมุทรวานิช , 2539) “อารยสังคม” (เอนก เหล่าธรรมทัศน์ , 2538) และ “สังคมเข้มแข็ง” (ธีรยุทธ บุญมี , 2536) เป็นต้น ทั้งนี้ อนุชาติ พวงลำลือ ได้รวบรวมแนวคิดของนักคิดสำคัญๆ ของสังคมไทยซึ่งได้อธิบายขยายความคำว่า “ประชาสังคม” หรือ Civil Society นี้ในบริบท เงื่อนไข และการให้นำหน้าที่แตกต่างกัน อันพอรวบรวมในเบื้องต้นได้ดังนี้ (อนุชาติ พวงลำลือ , 2540)

1) ศ.นพ.ประเวศ วะสี (2540) นับเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจุดประกายการคิดถกเถียงในเรื่อง “ประชาสังคม” ให้มีความเข้มข้นอย่างมากในช่วงระยะ 5 – 6 ปีที่ผ่านมา โดยผ่านงานเขียนชิ้นสำคัญคือ “สังคมสมานภาพ” โดยในงานเขียนดังกล่าวประกอบกับบทความย่อยๆ และการแสดงปาฐกถาและการอภิปรายในที่ต่างๆ อีกมากมาย พอประมวลเป็นความคิดรวบยอดได้ว่าในสภาพของสังคมไทยปัจจุบัน ภาคส่วนหลัก (Sectors) ของสังคมที่มีความเข้มแข็งและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างมากคือ ภาครัฐ หรือ “รัฐสมานภาพ” และภาคธุรกิจเอกชน หรือ “ธนาสมานภาพ” ซึ่งปรากฏการณ์นี้ส่งผลทำให้สังคมขาดดุลยภาพและเกิดความล่าช้าในการพัฒนาของฝ่ายประชาชนหรือภาคสังคม ซึ่งเรียกว่า “สังคมสมานภาพ” ดังนั้น การนำเสนอแนวคิดของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี จึงมุ่งไปที่การทำอย่างไรที่จะเกื้อหนุนให้ภาคสังคมหรือภาคประชาชนมีความเข้มแข็งและเกิดดุลยภาพทางสังคมขึ้น ที่เรียกว่าเป็น “สังคมสมานภาพ” โดยนัยยะนี้ ศ.นพ.ประเวศ วะสี เชื่อว่าจะต้องพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งที่ชุมชน (Community Strengthening) จนเกิดคำขยายความตามมา อาทิ ชุมชนเข้มแข็ง ความเป็นชุมชน เป็นต้น ดังการให้ความหมายของการเป็นชุมชนในที่นี้ว่าหมายถึง “การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกันหรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกัน หรือมีการรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่างและมี

ระบบการจัดการในระดับกลุ่ม” ซึ่งโดยนัยยะนี้ก็คือการสนับสนุนให้เกิดชุมชนที่มีความเข้มแข็งขึ้นอย่างมากมายหลากหลายในสังคม ก็คือการเกิดขึ้นของ “ประชาสังคม” นั่นเอง

จะเห็นได้ว่า “ประชาสังคม” โดยความหมายของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี นี้ เป็นความหมายที่ผนวกเอาคุณลักษณะบางอย่างของ “สังคมที่พึงปรารถนา” เข้าไปรวมไว้ด้วย ซึ่งจะได้กล่าวในเรื่องนี้อีกครั้งหนึ่ง อย่างไรก็ตาม มีข้อพึงสังเกตที่สำคัญจากแนวคิดในเรื่องการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนหรือภาคสังคม ที่นำเสนอโดย ศ.นพ.ประเวศ วะสี คือ แนวคิดในเชิงกลยุทธ์ที่ว่า ด้วย “ความร่วมมือแบบเบญจภาคี” (ต่อมาใช้คำว่า “พหุภาคี”) โดยมองว่า ชุมชนในปัจจุบันอ่อนแอมาก การที่จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งได้นั้นจะต้องเกิดจากความร่วมมือและการทำงานร่วมกันของภาคสังคมต่างๆ ซึ่งรวมทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนด้วย “สังคมสมานูภาพ” จะเกิดขึ้นได้ก็ ด้วยกระบวนการถักทอความรักของคนในสังคม ของคนในชุมชน ถักทอทั้งแนวดิ่งและแนวนอน เข้าหากัน ดังเช่นการทอผ้าที่มีทั้งเส้นด้ายในแนวดิ่งและแนวนอน ซึ่งหากพิจารณาจากประเด็นนี้ การให้ความหมายหรือความสำคัญของ “ประชาสังคม” ของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี นั้น มิได้กล่าวถึง “การปฏิเสธรัฐ” หรือ State Disobedience แต่อย่างใด ทั้งนี้ คาดว่าคงเป็นไปได้ด้วยความตั้งใจที่จะพยายามไม่แยกส่วนระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนออกจากกันโดยเด็ดขาด

2) ดร.ธีรยุทธ บุญมี และ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ สองนักคิดทางสังคมคนสำคัญที่ได้ ให้ความสนใจกับเรื่อง “ประชาสังคม” อย่างมากเช่นเดียวกัน โดย ดร.ธีรยุทธ บุญมี มองว่าการ แก้ปัญหาพื้นฐานทางสังคมนั้นควรให้ความสำคัญกับ “พลังที่สาม” คือพลังของสังคม หากแม้ว่า สังคมโดยรวมมีความเข้มแข็ง นักธุรกิจ นักวิชาชีพ นักศึกษา ปัญญาชน ชาวบ้าน สามารถร่วมแรง ร่วมใจกันผลักดันสังคม ปัญหาต่างๆ ที่เป็นพื้นฐานก็จะสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ สังคมที่ เข้มแข็งในความหมายของ ดร.ธีรยุทธ บุญมี นั้น จะเน้นที่ลักษณะที่กระจัดกระจาย (Diffuse) พลัง ทางสังคมที่มาจากทุกส่วน ทุกวิชาชีพ ทุกระดับรายได้ ทุกภูมิภาคของประเทศ ซึ่งโดยนัยยะนี้ จะมีความแตกต่างจากแนวคิด “ประชาชนเป็นใหญ่” หรือ “อำนาจของประชาชน” ดังเช่นขบวนการ เคลื่อนไหวทางการเมืองในอดีตเป็นอย่างมาก

ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้ให้ความหมายของ “ประชาสังคม” หรือ “อารยสังคม” ที่ ครอบคลุมไปถึงทุกชนชั้นของสังคม เน้นเรื่องความสมานฉันท์ ความกลมเกลียว ความกลมกลืนใน ภาคประชาสังคม มากกว่าการดูที่ความแตกต่างหรือความแตกแยกภายใน อย่างไรก็ตาม มุมมอง ของ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้ให้ความสนใจเป็นพิเศษกับประเด็นของ “คนชั้นกลาง” “การมี ส่วนร่วม” “ความผูกพัน” และ “สำนึกของความเป็นพลเมือง” กล่าวคือ “ประชาสังคม” โดยนัยยะ นี้ มิได้หมายถึงความเป็นชุมชนของสังคมชนบทเท่านั้น แต่กินความรวมไปถึงคนชั้นกลาง

ภาคเมือง ที่ไม่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเป็นเครือญาติหรือเป็นแบบ face to face relationship แต่เป็นความผูกพัน (Bond) ของผู้คนที่หลากหลายต่อกันบนฐานแห่งความร่วมมือ และการแสวงหาการมีส่วนร่วม และด้วยสำนึกที่มีต่อความเป็นพลเมืองหรือ Citizenship นั้นเอง นอกจากนี้ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ยังได้ตั้งข้อสังเกตที่สำคัญถึงรากฐานของคนไทยและสังคมไทยว่า คนไทยส่วนมากยังมีระบบวิธีคิดว่าตนเองเป็นไพร่ (Client) หรือคิดแบบไพร่ที่จะต้องมีมูลนายที่ดี โหยหาคนดี จึงมักขาดสำนึกของความเป็นพลเมืองและมองปัญหาในเชิงโครงสร้างไม่ออก อย่างไรก็ตาม ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้ให้ความสำคัญต่อการผลักดันให้เรื่อง "ประชาสังคม" กลายเป็นแนวคิดในเชิงอุดมการณ์ทางสังคม "ผมขอเสนอให้เรื่อง Civil Society เป็นเรื่องของอุดมการณ์ จะต้องมีความมาก่อน ไม่มีคำก็ไม่มีความคิด ไม่มีความคิดก็ไม่มีอุดมการณ์ เพราะฉะนั้นคำว่า Civil Society ต้องสร้างให้เป็น Concept อย่างเช่น วัฒนธรรมชุมชน...จึงจะเห็นมีพลัง มีประโยชน์"

3) ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทรวานิช และ นายแพทย์ชูชัย ศุภวงศ์ เป็นนักคิดอีก 2 ท่านที่กล่าวถึง "ประชาสังคม" โดยเน้นที่การปรับใช้ในบริบทของสังคมไทยค่อนข้างมาก โดยที่ ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทรวานิช มองว่า "ประชาสังคม" หมายถึง ทุกๆ ส่วนของสังคม โดยรวมถึงภาค รัฐ ภาคประชาชนด้วย ถือว่าทั้งหมดเป็น Civil Society ซึ่งแตกต่างจากความหมายแบบตะวันตกที่แยกออกมาจากภาครัฐหรือนอกภาครัฐ แต่หมายถึงทุกฝ่ายที่เข้ามาเป็น Partnership กัน โดยนัยยะนี้ ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทรวานิช ให้ความสำคัญกับ Civic movement หรือ "วิถีประชา" ที่เป็นการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มองค์กรต่างๆ โดยเอาตัวกิจกรรมเป็นศูนย์กลาง ปรากฏจากการจัดตั้งตั้งข้อเสนอที่สำคัญในเชิงยุทธศาสตร์การพัฒนาในช่วงของการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 คือ Area-Function-Participation - AFP กล่าวคือจะต้องเน้นที่กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาของทุกฝ่ายร่วมกันในระดับพื้นที่ (ย่อยๆ) ซึ่งในที่นี้อาจเป็น พื้นที่จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน หรือพื้นที่ในเชิงเศรษฐกิจ เช่น เขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก เป็นต้น

นายแพทย์ชูชัย ศุภวงศ์ ให้ความสำคัญของ "ประชาสังคม" ที่กว้างขวางและผนวกเอาแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นมาผสมผสานกันอย่างกลมกลืนกับบริบทของสังคมไทยว่า หมายถึง "การที่ผู้คนในสังคมเห็นวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาในสังคมที่สลับซับซ้อนยากแก่การแก้ไข มีวัตถุประสงค์ร่วมกันซึ่งนำไปสู่การก่อจิตสำนึก (Civic Consciousness) ร่วมกันมารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร (Civic Group) ไม่ว่าจะป็นภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน หรือภาคสังคม (ประชาชน) ในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน (Partnership) เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ ด้วยความรัก ความสมานฉันท์ ความเชื่ออาทรต่อกัน ภายใต้

ระบบการจัดการ โดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (Civic Network) ทั้งนี้ นายแพทย์ชูชัย ศุภวงศ์ ยังได้เสนออีกว่า ปัจจุบันขบวนการประชาสังคมของไทยได้มีพัฒนาการและความเข้มแข็งเชื่อมโยงเครือข่ายกันมากพอสมควร โดยเฉพาะเครือข่ายของชาวบ้านและเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน ต่างๆ ที่กำลังมีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการแสวงหาทางเลือกเพื่อการแก้ปัญหาในด้านต่างๆ ของสังคม เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาเอดส์ ปัญหาสาธารณสุข การทำเกษตรทางเลือก เป็นต้น อย่างไรก็ตาม นายแพทย์ชูชัย ศุภวงศ์ ได้ตั้งข้อสังเกตที่สำคัญไว้ในเงื่อนไขของสังคมไทยปัจจุบัน ยังคงมีกระแสเหนียวรั้งที่จะจูงมิให้กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของสังคมเติบโตขึ้น อันได้แก่ ระบบพรรคการเมือง รัฐไทยและระบบราชการ ระบบการศึกษา ความสัมพันธ์แบบแนวดิ่ง และ สื่อมวลชนที่ขาดอิสระ เป็นต้น

อนุชาติ พวงสำลี ได้สรุปองค์ประกอบและเงื่อนไขของประชาสังคมไว้ดังนี้ (อนุชาติ พวงสำลี , 2540)

องค์ประกอบของประชาสังคม

ความเป็น "ประชาสังคม" อาจพิจารณาได้จากองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 4-5 ประการ ดังนี้

1. ความหลากหลาย : ความหลากหลายนับเป็นคุณลักษณะที่สำคัญในเชิงองค์ประกอบของสังคม กล่าวคือ สังคมใดๆ ที่ขาดความหลากหลาย มีเพียงมิติเดียว รูปแบบเดียวกันก็คงเป็นสังคมที่ขาดการเรียนรู้ ขาดจินตนาการ และไม่เอื้อให้เกิดพัฒนาการกับคนรุ่นต่อไป ลักษณะของสังคมก็คงเปรียบได้ดังระบบนิเวศของธรรมชาติที่ยึดเกี่ยวได้สมดุลย์กันบนพื้นฐานของความหลากหลายทางชีวภาพ อย่างไรก็ตาม ความหลากหลายทางสังคมนี้อาจเป็นไปได้ในหลายลักษณะ อาทิ

ความหลากหลายของการรวมตัว : ระดับของการรวมตัวกันของคนในสังคมนั้น อาจมีแตกต่างหลากหลายกันออกไปตามระดับความพร้อมหรือลักษณะของกิจกรรมที่สนใจร่วมกัน ตั้งแต่การเป็นกลุ่ม ชมรม องค์กร สมาคม สถาบัน มูลนิธิ สภา สมาพันธ์ สหกรณ์ คณะกรรมการ เป็นต้น

ความหลากหลายเชิงพื้นที่ : ลักษณะการรวมตัวกันอาจยึดอาศัยพื้นที่หรืออาณาบริเวณเป็นขอบเขตของการรวมตัวกัน เช่น กลุ่มจังหวัด จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ชุมชน บล็อก คู่มุ่ เขต แขวง ย่าน ละแวกบ้าน หรืออาจเป็นขอบเขตเชิงลุ่มน้ำ สายน้ำ คลอง และแม้กระทั่งเขตเศรษฐกิจ อาทิ เขตนิคมอุตสาหกรรม เขตพื้นที่ชายฝั่ง เป็นต้น

ความหลากหลายในรูปแบบของกิจกรรม : กิจกรรมที่ทำก็อาจแยกแยะออกมาตามลักษณะของรูปแบบและความถนัดของกลุ่มองค์กรนั้นๆ อาทิ กลุ่มที่ให้ความสนใจในเชิงการรณรงค์เผยแพร่ ก็อาจมีรูปแบบของกิจกรรมเฉพาะทางสื่อ กลุ่มที่สนใจด้านการค้นคว้าความรู้ก็อาจมีรูปแบบของกิจกรรมเฉพาะด้านการศึกษาวิจัย หรือกิจกรรมเฉพาะด้านการแสดง กิจกรรมเฉพาะด้านการพัฒนาชุมชน เป็นต้น แต่ในหลายองค์กรนั้นก็มักผสมผสานกิจกรรมหลายๆ ด้านเข้าด้วยกัน ตามความเหมาะสมและความถนัดของตน

ความหลากหลายในเชิงประเด็นความสนใจ/ปัญหา : เงื่อนไขการรวมตัวเป็นกลุ่มของคน ที่สำคัญก็คือ ความสนใจ และความสนใจก็ย่อมทำให้เกิดความหลากหลายของการรวมตัว อาทิ กลุ่มที่ให้ความสนใจด้านสังคมสงเคราะห์ สนใจเฉพาะด้านการออมทรัพย์ สนใจเฉพาะด้านการเกษตรและอาชีพ สนใจเฉพาะด้านการเมือง สนใจด้านสิ่งแวดล้อม หรือสนใจในเรื่องวิชาชีพของตน ก็ดำเนินกิจกรรมกลุ่มร่วมกันบนพื้นฐานของสิ่งที่สนใจร่วมกันดังกล่าว

ความหลากหลายของกลุ่มคนที่มารวมตัวกัน : ความหลากหลายในอีกลักษณะหนึ่งที่น่าจะมารวมตัวกัน นับตั้งแต่ วัย อายุ เพศ เชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อ การศึกษาฐานะ อาชีพ รวมกระทั่งถึง คนพิการ และผู้ด้อยโอกาสอื่นๆ ความหลากหลายในลักษณะเช่นนี้จะช่วยให้กลุ่มมีลักษณะการเรียนรู้ร่วมกันสูงเพราะจะต้องเข้าใจความต้องการซึ่งกันและกันเป็นอย่างมาก

2. มีความเป็นชุมชน : ความเป็นชุมชนในความหมายของประชาสังคมนั้น อาจครอบคลุมความหมายที่กว้างถึงอาณาบริเวณหรือบริบทขนาดใหญ่ที่สามารถเชื่อมโยงติดต่อถึงกันในทุกทิศทางหนึ่ง หรืออาจพิจารณาถึงความเป็นชุมชนภายในกลุ่มองค์กรเล็กๆ ที่รวมตัวกันด้วยความรัก ความผูกพัน ความเอื้ออาทร ความสนใจ และหรือผลประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้นลักษณะของความเป็นชุมชนก็คงไม่จำเป็นต้องติดยึดกับความเป็นชนบทหรือชุมชนชนบทก็ได้ ความเป็นชุมชนอาจเป็นเรื่องของชุมชนเมือง ชุมชนของคนชั้นกลาง ชุมชนของนักธุรกิจ ชุมชนของสถาบันการศึกษา และรวมถึงความเป็นชุมชนของคนภายในองค์กรอีกด้วย โดยนัยยะขององค์ประกอบนี้ คงจะทำให้มองเรื่องประชาสังคมในบริบทที่กว้างขวางและหลากหลายมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดี “ความเป็นชุมชน” เองก็ต้องมีอยู่มากมายหลายลักษณะ การสร้างให้เกิดความเป็นชุมชนนั้น คงเป็นเรื่องในเชิงยุทธศาสตร์วิธีที่จะต้องคิดคำนึงให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของแต่ละสังคม

3. **บนสำนึกสาธารณะ :** สำนึกสาธารณะหรือจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม (Public consciousness) นั้นเป็นคุณลักษณะที่สำคัญและมีความหมายเป็นอย่างยิ่งในองค์ประกอบของประชาสังคม ดังได้กล่าวไปแล้วว่า องค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นประชาสังคมคือความหลากหลายของกลุ่มองค์กรในสังคม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มองค์กรในลักษณะ self-interest group, public-interest group, pressure group, volunteer group ต่างๆ ก็ตาม แต่สิ่งที่เราพบเห็นอยู่ก็คือเรามีกลุ่มองค์กร "ประชาสังคม" ในความหมายนี้มากมายในสังคมไทย แต่ส่วนมากกลุ่มองค์กรเหล่านี้มักไม่มีความเข้มแข็ง ไม่มีพลังเพียงพอที่จะช่วยผลักดันแก้ไขเปลี่ยนแปลงสังคม ในทางกลับกัน กลุ่มองค์กรที่มีความเข้มแข็งและมีพลังในการกำหนดทิศทางของสังคมก็คือกลุ่มองค์กรทางการเมืองการปกครอง :

ความเข้มแข็งขององค์กรทางการเมืองการปกครองหรือ "รัฐที่แข็งแกร่ง" และเป็นผู้ที่ริบบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาหรือการเป็น "คนพ่อรู้ดี" นั้น ส่งผลให้เกิดการบั่นทอนศักยภาพความสามารถและมองไม่เห็นพลังของตนเองที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่างๆ ของตนเองและสังคม ฝ่ายรอคอยให้ผู้อื่นแก้ปัญหาให้กับตน โดยนัยยะนี้คือทำอะไรให้ประชาชนเกิดสำนึกแห่งความเป็นพลเมือง (Citizenship) สำนึกถึงพลังของตนเองว่าจะสามารถร่วมแก้ไขเปลี่ยนแปลงสังคมได้ ดังนั้น ภารกิจที่สำคัญตรงนี้จึงอยู่ที่การผลักดันให้เกิด Public-interest groups ขึ้นมามากๆ และสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งเพื่อเป็นพลังทางสังคม (Social energy)

อย่างไรก็ดี ในที่นี้มิได้หมายความว่าเราควรจะให้ความสนใจกับองค์กรประชาสังคมทางด้านการพัฒนา (สังคม) เป็นการเฉพาะเท่านั้น เพราะตรงนี้เป็นประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน เป็นฐานรากของสังคมที่จะต้องมีความเข้มแข็งและหลากหลาย ทุกกลุ่ม ทุกองค์กรเป็นฐานรากของสังคมที่เป็นประชาธิปไตย ข้อค้ำประกันในทางยุทธศาสตร์ตรงนี้ จึงอยู่ที่ว่าจะทำอย่างไรจึงจะให้เกิด Public-interest groups ที่มีความเข้มแข็งขึ้นมามากๆ ในสังคม ซึ่งในที่นี้ก็ต้องให้ความสำคัญกับเรื่องของกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสังคม (Civic Education) และการสร้างสำนึกในทางสาธารณะ (Public Consciousness หรือ Private for Public) ของคนในสังคมให้มีขึ้นอย่างกว้างขวางมากมาย

4. **เกิดกิจกรรมและความต่อเนื่อง :** บนพื้นฐานของกระบวนการกลุ่มที่หลากหลาย รวมตัวกันเป็นชุมชนที่มีความรัก ความเอื้ออาทร และสมานฉันท์ร่วมกันนั้น คงจะยังไม่เพียงพอ หากไม่สามารถผลักดันให้เกิดการกระทำหรือกิจกรรมร่วมกัน ความหมายของความเป็นประชาสังคมที่สำคัญคือ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันหรือการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

(Learning Society) นั้นเอง ยิ่งในสังคมที่มีพลวัตสูงในปัจจุบัน ยิ่งต้องอาศัยนวัตกรรมใหม่ๆ ทางสังคมที่จะเอื้อให้เกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว สำนักสาธิตธรรมะนั้นเป็นนามธรรมที่มีสมรรถนะบังคับให้เกิดขึ้นได้ในบุคคลใดๆ หากปราศจากการเรียนรู้ที่มีการปฏิบัติการร่วมกัน (Interactive Learning through Actions) ดังนั้น การสร้างเงื่อนไขหรือกิจกรรมร่วมกันที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคม ตลอดจนการพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่องของกิจกรรมและการเรียนรู้ นั้น ย่อมจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของ “ประชาสังคม” ในอีกด้านหนึ่ง

5. ด้วยเครือข่ายและการติดต่อสื่อสาร : และด้วยเหตุผลทำนองเดียวกันกับเรื่องของกิจกรรมและความต่อเนื่อง กลุ่มประชาสังคมที่จะมีความยั่งยืนและมีความหมาย ย่อมต้องมีระบบการจัดการที่ดี มีระบบการสื่อสารแลกเปลี่ยน ตลอดจนการสร้างเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน (Communication and Network) ประสบการณ์ของการเรียนรู้บนพื้นที่ที่หลากหลายบนกิจกรรมที่หลากหลายคือพลัง

เงื่อนไขของความเป็นประชาสังคม

นอกจากความสำคัญของประชาสังคมในด้านขององค์ประกอบแล้ว ภารกิจในการสร้างหรือผลักดันประชาสังคมยังจำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขต่างๆ ที่สำคัญอันที่จะนำไปสู่การสร้างความเป็นประชาสังคม พอดีจะรวบรวมเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. สร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน : ความเป็นกลุ่ม องค์กร ที่มีสำนักต่อสาธิตธรรมะนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่คนในองค์กร หรือกลุ่มประชาสังคม จะต้องมองเห็นอนาคตข้างหน้าร่วมกัน และเข้าใจร่วมกันถึงทิศทางข้างหน้าที่จะไปด้วยกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน ดังนั้น การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันของกลุ่มคนในประชาสังคมจึงเป็นเงื่อนไขที่จำเป็น หากมีเช่นนั้นแล้ว ประชาสังคมจะไม่มีพลัง ขาดไร้ซึ่งทิศทางและเป้าหมายร่วมกัน

การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน มิใช่สิ่งที่จะเกิดขึ้นได้อย่างง่ายดาย แต่จะต้องอาศัยการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ให้เห็นถึงสถานการณ์ แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงข้างหน้าอย่างต้องแท้ ยิ่งในภาวะที่สถานการณ์โลกมีความสลับซับซ้อนเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ยิ่งต้องการความคิดเท่าทัน การปรับเปลี่ยนกระบวนคิดและสร้างวิถีคิดเพื่อแสวงหาทางเลือกใหม่นั้นจะเป็นความสำคัญอย่างสูงที่จะสร้างให้เกิดวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล

2. การมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง : ด้วยองค์ประกอบของประชาสังคมที่มีความหลากหลายซับซ้อน และการร่วมสร้างการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องนั้น การมีส่วนร่วมของทุกคนทุกฝ่าย ย่อมเป็นเงื่อนไขให้เกิดการรับรู้ ตัดสินใจ และร่วมลงมือปฏิบัติเพื่อผลักดันการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นร่วมกัน

3. ความเป็นธรรมชาติที่มีใช้การแต่งตั้งจัดตั้ง : ด้วยความเป็นองค์กรของสังคมที่อยู่นอกเหนือจากการควบคุมของอำนาจรัฐ ประชาสังคมจึงต้องเกิดขึ้นบนเงื่อนไขของสำนึกที่จะดำเนินกิจกรรมร่วมกัน บนพื้นฐานของการเติบโตไปอย่างเป็นธรรมชาติ การจัดตั้งหรือแต่งตั้งโดยกลไกอำนาจรัฐย่อมทำให้องค์กรและการดำเนินกิจกรรมขาดความเป็นอิสระ และในที่สุดจะขาดความยั่งยืนต่อเนื่อง หรือกล่าวในอีกด้านหนึ่ง การเกิดและเติบโตขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติย่อมจะเป็นเครื่องพิสูจน์ถึงระดับแห่งสำนึกของความเป็นพลเมือง (Civic consciousness) ว่าจะสามารถแสดงศักยภาพในการร่วมแก้ปัญหาที่ซับซ้อนของชุมชนหรือท้องถิ่นได้มากน้อยเพียงใด

4. มีความรัก ความเอื้ออาทร สมานฉันท์ : การรวมกลุ่มของประชาสังคมบนพื้นฐานที่หลากหลายนั้นจำเป็นต้องสร้างขึ้นบนฐานแห่งความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทร และสามัคคี ความแตกต่างย่อมเกิดขึ้นได้ ความแตกต่างเป็นสิ่งดีและมีจำเป็นต้องนำไปสู่ความแตกแยกเสมอไป ดังนั้น เงื่อนไขแห่งความรักสมานฉันท์จะเป็นส่วนเชื่อมโยงให้เกิดความร่วมมืออย่างมีพลัง

5. มีองค์ความรู้และความสามารถในการแสวงหาความรู้ : จินตนาการเป็นพลังของมนุษย์ที่จะดำรงอยู่ในสังคมอย่างสร้างสรรค์ มีศักดิ์ศรี แต่จินตนาการอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ ต้องอาศัยสติปัญญาความรู้ในการแก้ปัญหาและการกำหนดทิศทางข้างหน้า ดังนั้น ประชาสังคมจะต้องสร้างและสะสมองค์ความรู้ที่สามารถปรับใช้และเรียนรู้เพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลา และที่สำคัญ กลุ่มประชาสังคมจะต้องมีศักยภาพและความสามารถที่จะแสวงหาความรู้อีกด้วย ดังนั้น การมีองค์ความรู้และความสามารถในการแสวงหาความรู้จึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญอีกประการหนึ่งของความเป็นประชาสังคม

6. มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติหรือทำกิจกรรมร่วมกัน : ดังได้กล่าวข้างแล้วในส่วนขององค์ประกอบ เงื่อนไขของการเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคมจะช่วยสร้างให้เกิดพลัง “เกิดปัญญาหมู่” “เกิดใจหมู่” เงื่อนไขที่จะสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับพลังที่สาม หรือชุมชนสังคมนั้น ก็คือเงื่อนไขแห่งการเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคม อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้ร่วมกัน จำเป็นที่จะต้องอาศัยเทคนิควิธีการมากมายหลากหลายและสอดคล้องกับเงื่อนไขหรือบริบทของแต่ละพื้นที่ แต่ละกลุ่ม ซึ่งจะต้องคิดค้นร่วมกัน

7. มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างต่อเนื่อง เครือข่ายความร่วมมือ : การสื่อสารเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องความจำเป็นที่จะทำให้ประชาสังคมมีความเติบโตและขยายตัวออกอย่างมั่นคง ระบบการสื่อสารของประชาคมมีใช้เรื่องง่ายเนื่องจากมีใช้องค์กรสั่งการในแนวตั้ง แต่เป็นการสื่อสารในแนวรวม ดังนั้น การคิดค้นรูปแบบใหม่ๆ การเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือ

ต่างๆ นับเป็นแนวทางสำคัญเพื่อการสื่อสาร นอกจากนี้ ความร่วมมือกับสื่อมวลชนและการสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันสื่อมวลชนทั้งในส่วนกลางและท้องถิ่นย่อมจะเป็นวิธีการสื่อสารของประชาสังคมที่สำคัญ

8. มีระบบการจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ : จุดอ่อนของภาคสังคมคือความสามารถในการจัดการ การเติบโตของภาคธุรกิจที่มีความเข้มแข็ง มีพลัง ก็เพราะมีระบบการจัดการที่ดี ดังนั้น การสร้างประชาสังคมจะต้องวางอยู่บนพื้นฐานของการจัดการที่ดี การจัดการที่ดีนี้ ต้องดีทั้งองค์กร ระบบ และประสิทธิภาพของทั้งคนและองค์กร

การนำแนวคิดประชาสังคมมาร่วมวิเคราะห์การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นกรอบในการศึกษาความเข้มแข็งในการรวมพลัง การมีอุดมคติหรือความเชื่อร่วมกันในเรื่องการรวมพลัง ความสัมพันธ์ในชุมชน การเรียนรู้ร่วมกัน การจัดการในกลุ่ม ประโยชน์ของกลุ่ม และการเสนอแนวทางการจัดการลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของชุมชนในประเด็นมีการจัดการอย่างไร ใครรับผิดชอบบ้าง เนื้อหา เจือจาง ข้อตกลง เป็นอย่างไร ระยะเวลาในการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรมเป็นอย่างไร งบประมาณเท่าไร ได้มาจากไหน วัตถุประสงค์และเป้าหมายคืออะไร

2.4 งานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรวมพลังเคลื่อนไหว

สมบูรณ์ ดุลยกาญจน์ (2539) ได้ศึกษาการลุกฮือของประชาชนในการต่อต้านการครอบงำทางการเมืองของทหาร : กรณีเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 พบว่า การรวมพลังเคลื่อนไหวมีสาเหตุมาจากความเดือดร้อนทางด้านเศรษฐกิจที่เกิดจากการบริหารประเทศที่ถูกครอบงำทางการเมืองโดยทหาร โดยมีปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการรวมพลังเคลื่อนไหวคือ ท่าทีที่ไม่พยายามแก้ไขปัญหารัฐ และความเสื่อมศรัทธาต่อรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของเขียน อธิวิทย์ (2536) ที่วิเคราะห์ว่า สาเหตุของการเกิดการรวมพลังเคลื่อนไหวของกลุ่มต่างๆ จำนวน 7 กลุ่มในเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 นั้น เป็นเพราะกลุ่มประชาชนทั้ง 7 กลุ่มได้รับผลกระทบจากการปกครองและครอบงำบ้านเมืองของทหาร ทำให้วิถีชีวิตของพวกเขาเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เดือดร้อน เนื่องจากปัญหาการทุจริตทางการเมือง และรัฐไม่ยอมแก้ไขรัฐธรรมนูญ

จรัล ดิษฐาอภิชัย (2536) ได้ศึกษาความเชื่อการรวมพลัง : ผลพวงสำคัญหนึ่งของ 14 ตุลาคม ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการรวมพลังเคลื่อนไหวนั้นมีผลมาจากความเชื่อมั่นในการรวมพลัง จากประสบการณ์ที่ได้เห็นการรวมพลังต่อสู้ของประชาชนที่ผ่านมา

มาประสบผลสำเร็จตามความต้องการของประชาชนมากกว่าการต่อสู้ในระบบราชการ เช่น การนัดหยุดงานของลูกจ้างโรงงานอุตสาหกรรม การชุมนุมเรียกร้องสิทธิของชาวนาชาวไร่ นอกจากนั้นยังพบว่า รูปแบบของการรวมพลังเคลื่อนไหวของประชาชนเริ่มมีแนวคิดหลักการ วิธีการ และทิศทางที่ชัดเจนขึ้น

ศักดิ์ชัย ศรีรัตนวุฒิ (2539) ศึกษาการต่อต้านโครงการสร้างโรงงานไฟฟ้าพลังความร้อนของผู้นำล้าพูน พบว่าสาเหตุที่ต่อต้านคือ ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการสร้างโรงงานไฟฟ้า อาจส่งผลถึงลูกหลานในอนาคต ส่วนปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการต่อต้านคือ ชุมชนไม่ได้รับผลประโยชน์จากการสร้างโรงงานไฟฟ้าพลังความร้อน ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการสร้างโรงงานไฟฟ้าพลังความร้อนในครั้งนี้ ไม่ใช่ชุมชนล้าพูน แต่เป็นคนในจังหวัดเชียงใหม่ เพราะพลังความร้อนนั้นได้มาจากการเผาขยะของประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่

วิชนี บุญนาค (2530) ศึกษา การระดมพลังและการเข้าร่วมการคัดค้านการสร้างกระเช้าลอยฟ้าดอยสุเทพ : ศึกษาแนวคิดวิทยาสังคม ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบที่สำคัญของการรวมพลังคือการมีส่วนร่วมของชุมชน และพบว่าการเข้าร่วมที่ขาดพื้นฐานจากแรงจูงใจภายใน จะไม่มีผลผูกพันทางจิตใจและความยั่งยืนต่อเนื่องของกิจกรรมในโครงการต่างๆ ก็จะลดลง นอกจากนั้น ระดับของการเข้าร่วมก็จะอยู่ในระดับต่ำ คือ การเข้าร่วมฟังอภิปราย หรือร่วมชุมนุมเท่านั้น

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร (2540) ศึกษาขบวนการทางสังคมรูปแบบใหม่/ขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคมในต่างประเทศ : บทสำรวจพัฒนาสถานการณ์และนัยเชิงความคิด/ทฤษฎีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบที่สำคัญในการเคลื่อนไหวทางสังคมคือ ความเป็นประชาสังคมของกลุ่มประชาชน นั่นคือการมีส่วนร่วมของประชาชน ความหลากหลายของกิจกรรม การมีอุดมการณ์มีความผูกพันเอื้ออาทร การสื่อสาร เช่น ตัวอย่างของการรวมพลังเคลื่อนไหวของเซลิคาวิตี ซึ่งเป็นขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยในประเทศโปแลนด์ ประชาชนที่เข้าร่วมพลังเคลื่อนไหวนั้น เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มด้วยความสมัครใจ มีกิจกรรมที่หลากหลาย และมีการจัดการองค์กรแบบกระจายอำนาจในรูปของคณะกรรมการ ขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในประเทศสหรัฐอเมริกา หรือ เอิร์ธเฟิร์ส (Earth First) มีองค์ประกอบหลักของการรวมพลังคือ การสื่อสาร และการสร้างเครือข่ายโดยมีอุดมการณ์หลักคือโลกต้องมาก่อน นอกจากนั้นยังเปิดโอกาสให้สมาชิกได้พบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน มีการจัดการองค์กรในรูปของเครือข่ายในแต่ละกลุ่มแบบอิสระบนฐานของประเด็นการอนุรักษ์ธรรมชาติร่วมกัน โดยมีสื่อกลางคือวารสารของขบวนการที่ชื่อ The Earth First Journal

สืบสกุล กิจนุกร (2541) ศึกษาเรื่อง ขบวนการคัดค้านปลูกป่าและสัมปทานไม้ : การแสดงสิทธิของตนกับป่า โดยศึกษาการเคลื่อนไหวคัดค้านของกลุ่มชาวบ้านอีสาน ปี 2528-2532 ที่รวมพลังเคลื่อนไหวคัดค้านการปลูกยูคาลิปตัส ตามนโยบายการส่งเสริมการปลูกสร้างสวนป่าเศรษฐกิจของรัฐ ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุที่นำไปสู่การรวมพลังคัดค้านอย่างรวดเร็วคือการจับกุม ไส้ร้อย และอพยพชาวบ้านออกจากพื้นที่ทำกิน โดยมีเงื่อนไขที่ส่งเสริมให้เกิดการรวมพลังคือการสูญเสียผลประโยชน์ของชุมชนจากกรณีของรัฐปลูกยูคาลิปตัสทับที่ป่าธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ของชุมชน

Luke (อังโน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร , 2540) ได้ศึกษาขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่าองค์ประกอบของการรวมพลังเคลื่อนไหวเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมอยู่ที่การมีส่วนร่วมของประชาชน ความหลากหลายของประชาชน ความหลากหลายของกิจกรรม การติดต่อสื่อสาร การสร้างเครือข่าย การมีอุดมการณ์ หรือมีความสนใจ มีความผูกพัน ใช้อาหาร มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกัน

2.งานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของชุมชนกับการจัดการปัญหาทรัพยากร

ชาติชาย มณีกาญจน์ (2538) ได้ศึกษาถึงศักยภาพขององค์กรชุมชนในการจัดการกองทุนหมุนเวียน โดยศึกษาในกลุ่มออมทรัพย์บ้านแซ่ซ้อณ กิ่งอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพในการดำเนินงานกองทุนเป็นอย่างดีและประสบผลสำเร็จในการจัดการ ผลการศึกษาพบว่า การที่ชาวบ้านสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้เพราะพวกเขาเข้าใจถึงปัญหาของชุมชน พวกเขามีความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนอย่างใกล้ชิด มีความรัก เอื้ออาทร ไว้วางใจกัน เข้าใจในปัญหาและร่วมกันแก้ไขปัญหาด้วยกัน มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีคุณธรรมในการดำเนินงานขององค์กรชุมชน ทุกคนที่เป็นสมาชิกมีโอกาสในการปรับปรุง แก้ไขกฎระเบียบต่างๆ ร่วมกัน เช่นเดียวกับ อีรา หมิ่นบาล (2538) ได้ศึกษาถึงการจัดการทรัพยากรสำหรับการพัฒนาในชุมชนชนบท โดยศึกษาในหมู่บ้านหนึ่งในชนบทของจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรของชุมชนขึ้นอยู่กับโครงสร้างของสังคมในระบบเครือญาติที่มีความสัมพันธ์ที่ดี ความสำคัญของชุมชนในการรับรู้ปัญหาและการแก้ปัญหา ความร่วมมือขององค์กรนอกชุมชน ภูมิปัญญาและศักยภาพของผู้นำ บทบาทของประชาชนในชุมชน สิ่งเหล่านี้จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรที่สนองความต้องการของชุมชนได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง 200 ปีศิวิล ของ พรทิไล เลิศวิชา (2532) ได้นำเสนอรูปแบบการพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นการพัฒนาอีกรูปแบบหนึ่งที่เป็นอุดมการณ์ของชาวบ้าน เป็นการชี้ให้เห็นถึงศักยภาพในการแก้ปัญหา

ของชาวบ้าน ความเข้มแข็งเกิดขึ้นจากภายในหมู่บ้าน ทำให้พวกเขาขึ้นมาเสมอกับปัจจัยภายนอก
อื่นๆ มีอำนาจในการเจรจาต่อรองได้อย่างมีศักดิ์ศรี จิตสำนึกในความเป็นเจ้าของร่วมกัน
เขาสามารถรวมตัวกันตัดสินใจกับชีวิตของเขาได้ แก้ปัญหาและจัดการกับปัญหาต่างๆ ได้ด้วยผู้นำ
ที่มีความสามารถเสียสละ ลักษณะการเป็นเครือญาติของชุมชน สมาชิกมีความเห็นอกเห็นใจกัน
และกัน ส่งผลให้การจัดการองค์กรของดีจึงมีประสิทธิภาพ เกิดความมั่นคง และมีความสุข
สถาบันหมู่บ้านประดับประดาอยู่โดยตลอด ทำให้ชาวบ้านไม่อยากเปลี่ยนแปลง ไม่อยาก
แสวงหาได้ระบบใหม่ และไม่ต้องคิดวางแผนแก้ปัญหาระยะยาว

จากวรรณกรรมที่ทบทวน จะเห็นว่ากระบวนการรวมพลังเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการ
จัดการสิ่งแวดล้อมนั้นเกิดจากความต้องการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประชาชน โดยมีกลยุทธ์
ในการเคลื่อนไหวแตกต่างกันตามสถานะเงื่อนไขทางสังคมของแต่ละชุมชน แต่เป็นการเคลื่อนไหว
ที่ต้องการให้รัฐได้เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มีต่อชุมชนใน
ท้องถิ่นและมีต่อประชาชนทุกคนบนพื้นโลก เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบายในการพัฒนา
ประเทศ ไม่ใช่เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อช่วงชิงอำนาจรัฐ ฉะนั้นกลยุทธ์ในกระบวนการรวมพลัง
เคลื่อนไหวของชุมชนจึงขึ้นกับสถานการณ์ปัญหาเฉพาะที่เกิดขึ้นที่มีผลกระทบต่อชุมชน ความเชื่อ
ร่วมกันบางอย่างของชุมชน เหตุการณ์ที่เร้าให้เกิดการรวมตัวอย่างรวดเร็วของประชาชน และความ
เป็นประชาสังคมของชุมชนซึ่งส่งผลให้ชุมชนสามารถเสนอแนวทางการจัดการเพื่อรักษาคุณภาพ
สิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การนำแนวคิดปฏิบัติการร่วม ขบวนการทางสังคม และการเข้าร่วม การจัดการ
มูลฝอยแบบฝังกลบ แนวคิดประชาสังคม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นแนวทางในการศึกษา
กระบวนการรวมพลังเคลื่อนไหวของชุมชนท้องถิ่นเพื่อคัดค้านการสร้างหลุมกำจัดมูลฝอยโดยวิธี
ฝังกลบ เพราะการรวมพลังเคลื่อนไหวของชุมชนเป็นปฏิบัติการร่วมที่ชุมชนต้องการแสดงออกให้
เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากสภาพและเงื่อนไขทางสังคมที่ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิด
ความเดือดร้อนในการดำเนินชีวิตและทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป โดยศึกษาถึงสาเหตุที่ก่อให้เกิด
การรวมพลังเคลื่อนไหวของชุมชน องค์ประกอบของการรวมพลังเคลื่อนไหวของชุมชน เงื่อนไขที่ส่งเสริม
ให้เกิดการรวมพลังเคลื่อนไหว ตลอดจนการแก้ไขปัญหาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของชุมชน
ซึ่งเป็นการศึกษาที่จะทำให้เห็นกระบวนการรวมพลังเคลื่อนไหวของชุมชนท้องถิ่นเพื่อคัดค้านการ
สร้างหลุมกำจัดมูลฝอยโดยวิธีฝังกลบได้อย่างชัดเจน

2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษากระบวนการรวมพลังในการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างหลุมกำจัดมูลฝอยโดยวิธีฝังกลบของชาวบ้านเกษตรใหม่ หมู่ 10 ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างอำนาจต่อรองในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมชุมชนต่อรัฐในกรณีที่รัฐจะดำเนินการสร้างหลุมกำจัดมูลฝอยหลุมใหม่ขึ้นในหมู่บ้าน ในขณะที่หลุมกำจัดมูลฝอยหลุมเดิมที่รัฐดำเนินการไปก่อนหน้านี้ก่อปัญหาสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชน ฉะนั้น การศึกษาในครั้งนี้ จึงศึกษาในประเด็นการรวมพลังและผลที่ได้จากการรวมพลัง ซึ่งเป็นข้อเสนอของชุมชนในการจัดการลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการสร้างหลุมกำจัดมูลฝอยหลุมเดิม โดยใช้กรอบแนวคิดพฤติกรรมร่วม แนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคม และแนวคิดประชาสังคม มาร่วมอธิบายสาเหตุการรวมพลัง องค์ประกอบของการรวมพลังและเงื่อนไขที่ส่งเสริมให้เกิดการรวมพลังในการคัดค้านการสร้างหลุมกำจัดมูลฝอยโดยวิธีฝังกลบ พร้อมกับนำเสนอแนวทางการจัดการลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน ซึ่งใช้หลักการจัดการมูลฝอยโดยวิธีฝังกลบมาร่วมอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของประชาสังคมในลักษณะกลุ่มหรือองค์กรที่สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากโครงการสร้างหลุมกำจัดมูลฝอยแบบฝังกลบได้ ทั้งนี้ ผู้วิจัย ได้นำเสนอกรอบแนวความคิดตามผังดังต่อไปนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

